

ОРГАНІЗАЦІЯ АКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ПІДРУЧНИКА «ОСНОВИ ПРАВОЗНАВСТВА»

Ремех Тетяна,

кандидат педагогічних наук,
старший дослідник,
завідувач відділу суспільствознавчої освіти,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна

 remehtatyana@gmail.com

Сучасний шкільний підручник з основ правознавства має акумулювати й відображати основні тенденції в освіті, зміни в підходах до змісту, структури та організаційно-методичних засад навчання учнів предмета. Однією з підвалин освітнього процесу є компетентнісний підхід, здійснюваний на практиці засобами активного навчання здобувачів освіти.

Під активним навчанням учнів розуміють такий спосіб його організації, за якого учень є його суб'єктом – активним учасником подій, власної освіти та розвитку. При цьому вчитель виступає організатором активностей учнів, фасилітатором та модератором дискусії, зміщуючи акцент у викладанні в сторону діалогу і полілогу для розвитку критичного мислення учнів та їхніх комунікативних навичок. За активного навчання учні відповідають на запитання та ставлять їх, аналізують факти і аргументи, пов'язують нову інформацію з вже наявними знаннями, формують висновки та розмірковують над новими ідеями (Пометун, 2021, с. 110).

Організація навчальної діяльності здобувачів освіти як активного навчання потребує застосування вчителем широкого спектру відповідних методів, ігор, стратегій, форм інтерактивної взаємодії, які забезпечують компетентнісне зростання учнів, розширення їхніх знань, покращення вмій та здатності ефективно діяти у певній галузі (Пометун, 2021, с. 110). Застосування на уроках методів активного навчання сприяє залученню до роботи практично всіх учнів, виробленню в них соціально важливих навичок роботи взаємодії, дискусії, обговорення. Учні, перебуваючи в постійному пошуку, отримують відповіді на запитання, знаходять нову інформацію для розв'язання навчальної проблеми, розмірковують разом над варіантами й способами виконання завдань. Вони набувають / удосконалюють вміння формулювати, висловлювати та доводити власну думку, аргументувати й дискутувати, моделювати ситуації, слухати співрозмовника, поважати альтернативну думку, будувати конструктивні відносини в групі тощо (Ремех, 2018, с. 28).

На основі критеріїв активного навчання дослідники визначають основні види діяльності учнів, актуальні для сучасної школи як-от: діяльність учнів з використанням ІКТ; дослідження та експериментування; обговорення та дискутування; кооперативне навчання (Пометун, 2021, с. 110).

Зазначене вище актуалізує питання розробки підручників нового покоління, інформація та методичний апарат яких відповідають зазначеним вище вимогам активного навчання учнів.

Подивимося, як реалізовані підходи до організації активної діяльності учнів у підручнику для 9 класу закладів загальної середньої освіти «Основи правознавства» (Ремех, Пометун, 2022).

Методичний апарат підручника містить запитання різного типу (на відтворення, застосування, аналіз, синтез, творення) та пізнавальні завдання (репродуктивні, проблемні, дослідницькі, творчі), укладені в певну систему (Ремех, 2017, с. 304). Проілюструємо це прикладами (таблиця 1).

Таблиця 1.

Система запитань у підручнику «Основи правознавства» (9 кл.)

Вид / мета	Вид / мета
За місцем запитання на уроці	
актуалізація та мотивація	Як у первісні часи люди регулювали свої взаємини? Які види адвокатської та нотаріальної діяльності вам відомі?
осмислення нового матеріалу	Чим норми права відрізняються від інших соціальних норм? Які питання ви б поставили автору, вченому з цієї теми?
узагальнення, систематизація	Чому право є надбанням людської цивілізації? Яке значення слова «право» було вам відоме, а яке – нове?
Рефлексія	щодо змісту теми: Які знання з теми будуть корисними вам у житті? Що ви дізналися сьогодні такого, чого не знали раніше?; щодо способів діяльності на уроці: Чи активно ви працювали в групі під час виконання завдання? Чого ви навчилися такого, чого не вміли раніше?; щодо емоційного стану: Що вас здивувало, порадувало на уроці?
За видами розумової діяльності	
проблемні, дискусійні / спірні	У чому полягає цінність права для вас особисто?
розвиток критичного мислення учнів	Чому права людини є загальнолюдською цінністю?
встановлення причиново-наслідкових зв'язків	Чому виникнення держави в різні часи й у різних частинах світу має певні особливості?
розвиток юридичної логіки	Як співвідносяться поняття «система права», «галузь права», «інститут права»? Чи збігаються поняття «право» і «закон»?

Різні типи пізнавальних завдань у підручнику «Основи правознавства» призначені для навчання й здійснення учнями різних способів пізнання, як-от: оволодіння ними аналізом, порівнянням, узагальненням і систематизацією знань, доведенням думки, обґрунтуванням позиції; перенесення знань і способів діяльності в нові навчальні / життєві ситуації тощо. Навчальна книга містить також завдання для самоконтролю і самооцінки та спеціальні завдання, які стимулюють обдумування учнями правовірних моделей власної поведінки та поведінки інших осіб або обговорення із своїм найближчим оточенням (батьками, дорослими членами родини, друзями) важливих питань цінності права, його ролі в житті людини, суспільства, держави.

Організація активної діяльності дев'ятикласників на уроках основ правознавства здійснюється за допомогою пізнавальних завдань у підручнику, спрямованих на поєднання різних форм роботи, серед яких такі: індивідуальна робота (самостійне опрацювання пункту параграфу за запитаннями / завданнями до нього; заповнення опитувальників, бланків самооцінювання тощо); кооперативна робота (у парах, трійках, малих групах); фронтальне (колективне) обговорення (у загальному колі, проведення дискусій тощо).

Специфіка предмета визначає й наявність у підручнику спеціальних завдань, що формують / розвивають предметні вміння учнів (таблиця 2).

Таблиця 2.

Спеціальні завдання у підручнику «Основи правознавства» (9 кл.)

Тип	Мета
аналіз та розв'язання правових ситуацій та юридичних задач	оцінювання фактів, процесів, процедур, дій фігурантів з позицій права; прогнозування наслідків прийнятого рішення чи розв'язання конфлікту; визначення правомірних моделей поведінки тощо
робота з фрагментами нормативно-правових актів	робота з юридичними поняттями; ознайомлення із специфікою юридичної мови; аналіз статей законів, підзаконних актів, положень міжнародних декларацій, пактів, конвенцій, судових рішень; застосування положень нормативно-правових актів для аналізу правових ситуацій та розв'язання юридичних задач
складання юридичних документів	створення юридичних документів (заяв, скарг, пропозицій, петицій тощо) за зразком / алгоритмом

Отже, підручник «Основи правознавства» як основний засіб навчання предмета дає змогу вчителю організувати активну діяльність учнів на кожному етапі уроку, а саме: актуалізацію знань і мотивацію пізнавального інтересу, засвоєння / розширення та осмислення знань, відпрацювання й удосконалення предметних і операційних умінь і навичок, узагальнення й рефлексію засвоєного змісту та залучення його у систему вже відомої інформації, рефлексію способів діяльності, узагальнення й систематизацію вивченого та подальше осмислення засвоєного змісту.

Список використаних джерел

- Пометун, О.І. (2021). Активне навчання учнів історії та громадянської освіти у контексті запровадження Державного стандарту базової середньої освіти. *Український педагогічний журнал*, 4, 106–115.
- Ремех, Т.О. (2018). Методика навчання учнів 9-го класу основ правознавства: методичний посібник. Київ: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ».
- Ремех, Т. О., Пометун, О.І. (2022). Основи правознавства : підручник для 9 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Літера ЛТД.
- Ремех, Т.О. (2017). Компетентнісно орієнтований підручник із основ правознавства. *Проблеми сучасного підручника*, 19, 299–309.

СПЕЦИФІКА ВПРАВ І ЗАВДАНЬ У НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОМУ ПОСІБНИКУ З РИТОРИКИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Руденко Наталія,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри методики навчання,
стилістики і культури української мови,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького,
м.Черкаси, Україна,

[rudenk@ukr.net](mailto:rudenkon@ukr.net)

Сучасне українське суспільство вимагає від фахівця будь-якої сфери діяльності вміння комунікувати. Тому сьогодні перед системою освіти постає важливе завдання сформувати високоосвіченого українськомовного громадянина-патріота, що передбачає формування перш за все комунікабельної особистості, яка володіє навичками мовленнєвої комунікації, вміє висловлюватися і відстоювати свою думку. Формування комунікативної компетентності у сучасній освіті є складовою загальної системи компетентностей, які мають сформуватися в учня спочатку у середній школі, а потім удосконалитися у вищих навчальних закладах. Важливу роль у формуванні комунікативної компетентності відіграють правильно підібрані завдання і вправи, які пропонуються відповідними навчально-методичними посібниками та підручниками. Кожен викладач риторики і культури української мови, розробляючи свою систему занять, добирає відповідні методичні рекомендації та завдання, які, на його думку, допоможуть у формуванні комунікативних вмінь та навичок студентів незалежно від майбутнього